

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ	
Изходящ №	дата ..... 201 г.
Входящ № <u>638</u>	дата <u>08.08</u> 201 <u>6</u> г.
София 1113, бул. Шипченски път № 52, бл. 17 тел.: 02/ 870 21 08 ; факс: 02/ 870 21 91	

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертацията на Виктор Николаев Рогозенски
„Парижката мирна конференция: концепции и реалности. (По примера на Тешин)“,
представена за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
по професионално направление 2.2. История и археология
(05.03.04. нова и най-нова обща история)

от проф. д.и.н. Луиза Ревякина

Виктор Рогозенски е възпитаник на Ягелонския университет, Краков, Полша, специалност Международни отношения. През 2013 – 2016 г. е докторант в Института за исторически изследвания при БАН, секция „История на света и международните отношения в ново и най-ново време“. Докторантурата завършва успешно, а след обсъждане на представената от него дисертация в секцията е взето решение за откриване на процедура по защитата на представения труд.

В центъра на дисертационния труд стои спорният въпрос между двете новообразувани след Първата световна война държави – Полша и Чехословакия, за правото им да присъединят към своята територия Тешинска Силезия. Полша предявява претенции към региона главно въз основа на факта за преобладаването на полско население в областта, а Чехословакия – въз основа на историческото право. Страните победителки са поставени пред дилемата да решат въпроса като се съобразят с провъзгласения от тях като международна норма принцип за националното самоопределение и в същото време максимално да се съобразят с исканията на двете национални държави.

Тешинският проблем не е нов в историческата литература. В една или друга степен той вече е разглеждан и Виктор Рогозенски демонстрира осведоменост по отношение на полската, чешката, българската, американската и британската специализирана литература по изследваната тема. Представената от него историография по въпроса, назована в увода като кратка, е достатъчно пълна и свидетелства, че дисертантът е добре запознат със

съществуващата по въпроса научна литература, като демонстрира и умение да обобщава и да оценява приносите на авторите по изследвания от него проблем.

Интересна е изворовата база на изследването. Използвани са документи от Варшавския архив на новите документи, Хранилището на ценни материали, Държавния архив в Катовице с филиал в Тешин, а също така от Националния архив в Прага, от Архива на Института „Т. Г. Масарик“ в Прага. Използвани са и документи от документалните сборници „Въпросът за Заолжия“ и т. 8 от Документите за Британската външна политика, както и полски и чехословашки документални сборници.

Задачата, която си поставя дисертантът, е на примера на Тешинска Силезия да проследи и да анализира как на Парижката мирна конференция се прилага провъзгласения от нея като международна норма принцип за правото на народите на самоопределение, и как страните победителки решават тази задача в Централна Европа, конкретно по отношение на Тешин. Целта на автора е да разкрие тешинския проблем в неговата цялост.

Структурата на изследването е изградена въз основа на проблемно-хронологичния принцип, предложеният материал е организиран в четири глави и дава възможност да бъдат разгледани всички аспекти на темата и на всички равнища. Уводната част на дисертацията, озаглавена „Въведение в проблематиката, извори и историография“ включва историческа справка за Тешинска Силезия от 960 г. до втората половина на XIX век; пояснения за използваните политически и етнически термини; историография на въпроса; цели и задачи на изследването; използваната при написването на труда методология.

Първа глава – „Първата световна война и националните движения“ е своего рода също уводна, но въвеждаща вече непосредствено към проблемите свързани с Тешинска Силезия след края на войната. Събрания в нея материал съдържа сведения за националните движения в полските и чехословашките земи в годините на Първата световна война; изследвана е дейността на чехословашките и полските емигрантски организации след избухването на войната, техните платформи за национално самоопределение, както и връзката на техните ръководители с политици от Великите сили и с официалните външнополитически органи на тези страни целящи спечелването им за своята кауза; политиката на образуваните първи национални правителства на Полша и Чехословакия спрямо Тешинската Силезия; самоопределянето на Тешинска Силезия и

дейността на създадените на нейната територия Национални съвети на поляците и чехите, както и техните взаимни контакти и споразумения. Анализирани са и факторите, които предопределят развитието на полско-чехословашките отношения по този спорен за тях въпрос: както във външнополитически план, така и в конкретните двустранни полско-чехословашки.

Следащите три глави са свързани непосредствено с темата на дисертацията: Парижката мирна конференция и решаването на Тешинския въпрос, като подробно се изследват и анализират съпътстващите този процес събития. Във Втора глава „Мирната конференция и превръщането на Тешинския въпрос в международен“ са събрани материали, свързани с началния стадий в обсъждането на Тешинския въпрос на Парижката конференция и първите реакции и действия на двете страни за решаване на въпроса в своя полза чрез активни действия на принципа за „свършения факт“ (чехословашката военна окупация в Тешинско, опитите на Полша да проведе на територията на Тешин избори за Законодателния сейм на Жечпосполита); усилията на Западните сили да наложат мирно решаване на спорове между двете страни чрез сключване на споразумение между Полша, Чехословакия и представители на Великите сили (подписано на 3 февруари 1919 г.), чрез създаване на Междусъюзническа комисия и др.

Трета глава „Тешинска Силезия в очакване на плебисцитното решение“ е посветена на опита на Великите сили, след провала на проведените под тяхната егида двустранни чехословашко-полски преговори, да решат въпроса чрез организиране на плебисцит. При представянето на тези събития дисертантът дава широка картина на съществуващото в двете страни отношение на обществото към развиващите се събития. Той за пръв път в научната литература представя и подлага на анализ намеренията от него в регионалния архив в Тешин многобройни пропагандни материали, както и оригинални проекти за провеждане на плебисцита – полския на д-р Бузек и този на Антантата. Самият плебисцитен период дисертантът определя като „сърцевината на изложението“. Въз основа на непубликувани документи той пресъздава ситуацията в областта, пропагандата на двете страни, както и опитите на чешката страна да промени етническата обстановка чрез насилие. Към тази глава като приложение са включени и документи: полски – за

прополската и античешка пропаганда през плебисцитния период, както и чешки пропагандни материали.

След като Полша, във връзка с опасния обрат в полско-съветската война през лятото на 1920 г., се отказва от идеята за провеждане на плебисцит и търси по-бърза развръзка на случая, Великите сили решават да приключат в най-кратък срок проблема за териториалното разграничаване в Тешинска Силезия. На изясняването на въпроса как се стига до съгласие съдбата на Тешин да се реши чрез арбитраж и как Чехословакия успява да спечели „битката“, е посветена последната четвърта глава на дисертацията „Арбитражното решение – резултати и последици“. Освен подробното разглеждане на въпроса около подготовката и провеждането на Конференцията на посланиците в Париж, упълномощена да реши окончателно въпроса за Тешин, от приносно значение в тази глава е и направеният от В. Рогозенски преглед и анализ на тешинския местен печат, на полския и чешкия печат от 1920 г. с оценки за произтичащите събития. А изводът на самия автор е, че в „крайна сметка нито историческите, нито народностните права решават въпроса за граничното разделение в Тешинско. Решават икономическите и стратегическите аргументи“. Според него, това е „провал на великите сили при решаването на националния въпрос“.

Дисертацията е първият в историческата научна литература обобщаващ труд по въпроса за съдбата на Тешинска Силезия след Първата световна война, когато след разпада на Австро-Унгарската империя се води борба за териториалното наследство. И бих казала, че звучи доста актуално и след 100 години. Съвременният свят продължава да се занимава със същите проблеми и в основата им са геополитиката и икономиката.

Но не мога да не отбележа, че в дисертацията липсва информация за дейността на Парижката мирна конференция, по-точно за нейната работа по въпроси, подобни на Тешинския. Тогава и статиите, които са публикувани от В. Рогозенски по темата на дисертацията, биха могли да станат част от дисертацията.

В текста на дисертацията, или поне в заключението, дисертантът би могъл по-критично да представи действията на Великите сили след Първата световна война при решаването на териториалните въпроси в Европа. Известната скованост, с която авторът прави изводите си, е свързана и с предишната ми забележка – липсата на материали за работата на Парижката мирна конференция.

Авторефератът на дисертационния труд е в обем 28 страници и отразява точно съдържанието му и изводите, направени от автора.

Дисертантът познава отлично проблемите по темата на дисертацията. Запознат е с източниците, умело и селективно използва информацията от публикациите и взима отношение към съществуващите тези по изследвания въпрос. Дисертацията съдържа много нова информация. Обсъжданият труд свидетелства, че дисертантът има необходимите качества за научноизследователска работа. Положително оценявам направеното от дисертанта и предлагам на уважаемите членове на Научното жури да присъдят на Виктор Николаев Рогозенски образователната и научна степен „доктор“.

5 август 2016 г.

София

Резензент .....
(проф. д.и.н. Луиза Ревякина)